

Лекція Спілкування

Мета: дати поняття студентам про зв'язок спілкування та діяльності, види та засоби спілкування. Забезпечити засвоєння особливостей використання невербальних засобів спілкування. Розвивати аналітичне та логічне мислення, понятійний апарат здобувачів фахової передвищої освіти з навчальної дисципліни. Виховувати професійну культуру студентів: бажання використовувати психологічні знання у професійній діяльності.

Мотивація мети: знайомство з особливостями спілкування сприяє формуванню розуміння студентами його важливості у суспільному житті.

План

1. Спілкування і діяльність.
2. Структура спілкування.
3. Види і засоби спілкування.

Література:

1. Загальна психологія (курс лекцій) // О.Скрипченко, Л.Долинська, З.Огороднійчук та ін. – К.: А.П.Н., 2002.– 464 с.
2. Максименко С.Д. Загальна психологія : навч. посібник / С.Д. Максименко. – [3-є вид., перероб. і доп.] – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 272 с.
3. Москаленко В.В. Соціальна психологія. Підручник. Видання 2-ге, виправлене та доповнене. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 688 с.

Ключові слова: спілкування, комунікативна, інтерактивна, перцептивна, міжособистісне, особистісно-групове, міжгрупове, опосередковане, безпосереднє, довготривале, короткочасне, завершене, незавершене спілкування.

Засоби навчання: презентації, Moodle, Padlet.

Домашнє завдання:

- опрацювати лекцію;
- скласти психологічний словник з ключових слів теми;
- підготуватися до практичного заняття (див. Інструкція до практичного заняття «Спілкування»);

Питання та завдання для самоконтролю:

1. Чим зумовлюється потреба у спілкуванні між людьми?

2. Яку роль відіграє спілкування у суспільному житті?
3. У чому полягає соціальна сутність спілкування?
4. Яка роль у спілкуванні належить невербальній комунікації?
5. У чому виявляється культура невербального спілкування?
6. Що означає комунікативна функція спілкування?
7. У чому полягає суть інтерактивного боку спілкування?
8. За якими принципами спілкування поділяють на види?
9. Якими є умови ефективності спілкування?
10. Чи завжди обмін інформацією є спілкуванням?

1. Спілкування і діяльність

Спілкування є необхідною умовою організації та здійснення діяльності. Люди будують план своєї спільної діяльності, узгоджують його між собою, координують свої дії. Виникає питання про зв'язок діяльності і спілкування. Існує декілька думок, що розглядають спілкування як:

- 1) особливий вид активності людини поряд з діяльністю (Б.Ф.Ломов);
- 2) сторону будь-якої діяльності (О.М.Леонтьєв) ;
- 3) один з видів діяльності, поряд з грою, учінням, працею (Д.Б.Ельконін).

Водночас, психологи одностайно визнають **єдність спілкування і діяльності**. Необхідність виконання певної діяльності визначає зміст спілкування між людьми. У деяких видах діяльності використовують засоби і способи, властиві для спілкування (діяльність педагога, лектора). Іноді дії виступають засобами і способами спілкування (в театральній виставі, балеті, пантомімі).

У діяльності значний час йде на підготовку, яка полягає у спілкуванні для встановлення контактів, обговорення плану роботи, узгодження дій, взаємного оцінювання й контролю.

Отже, спілкування і діяльність єдині, але не тотожні.

Спілкування у порівнянні з діяльністю має наступні особливості:

— його результатом є не перетворений предмет (як у діяльності), а взаємини з іншими людьми;

— якщо одиниця діяльності – дія, то у спілкуванні – взаємодія не менше, ніж двох людей, кожен з яких суб'єкт. При взаємодії, яка має місце у спілкуванні, дія одного суб'єкта – це відповідь на дію іншого;

— діяльність відбувається як вплив суб'єкта на об'єкт, а спілкування як взаємовплив суб'єктів;

— кожен з учасників спілкування має свій мотив.

Якщо в діяльності ми розглядаємо, що спонукає людину до її виконання, то у спілкуванні необхідно враховувати взаємовідношення мотивів його учасників.

Спілкування – складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, породжуваний потребами у спільній діяльності, який передбачає обмін інформацією, взаємодію, сприймання та розуміння між його учасниками.

Отже, спілкування – одна із сторін образу життя людини, не менш важлива, ніж діяльність. У спілкуванні, тісно пов'язаному з діяльністю, людина оволодіває досвідом попередніх поколінь і збагачує його своїми відкриттями.

2. Структура спілкування

Структура спілкування включає три сторони: комунікативну (обмін інформацією); інтерактивну (обмін діями); перцептивну (сприймання людини людиною) (Г.М.Андрєєва, 1980).

Комунікативна складова полягає у передачі, формуванні, розвиткові, уточненні інформації. Здійснюється за допомогою комунікативних актів.

Обмін інформацією змінює взаємини між учасниками спілкування. Тому кожен з них враховує як свої мотиви, так і мотиви партнера.

Інформація передається за допомогою засобів, вербальних (мовлення) і невербальних.

Інтерактивна складова – це взаємодія учасників спілкування. Людям не тільки важливо обмінятися інформацією, але й потрібно планувати спільну діяльність, узгодити та виконати свої дії. Взаємодія розгортається як **кооперація або конкуренція**. Перша активізує спільну діяльність, а друга гальмує її.

Перцептивна сторона – це сприймання і розуміння людьми один одного. Розуміння іншої людини включає сприймання зовнішності, співвіднесення її із особистісними якостями людини і пояснення на цій основі її вчинків.

Уявлення про іншого тим багатші, чим повніше уявлення людини про саму себе (її самосвідомість), але й самосвідомість збагачується завдяки порівнянню з іншою людиною.

Взаєморозуміння людей відбувається на основі механізмів ідентифікації, емпатії, рефлексії.

Ідентифікація – це уподібнення себе іншій людині, здатність розкрити її точку зору.

Емпатія – це емоційний відгук на переживання іншої людини (співчуття, співпереживання, співдія).

Рефлексія – це усвідомлення людиною того, як вона сприймається партнером у спілкуванні.

3. Види і засоби спілкування

Залежно від ознак, що є основою для класифікації, спілкування має ряд видів.

За кількістю учасників:

- міжособистісне,
- особистісно групове,
- міжгрупове

За особливостями сприймання суб'єктів:

- безпосереднє,
- опосередковане

За тривалістю самого процесу спілкування:

- короткочасне,
- довготривале

За характером взаємин суб'єктів:

- гармонійне,
- конфліктне

Залежно від досягнення мети:

- завершене,
- незавершене

Міжособистісне спілкування передбачає спілкування всіх суб'єктів спілкування — окремих людей. Особистісно-групове — спілкування одного суб'єкта, яким постає окрема особистість, з іншим — групою людей. Міжгрупове — спілкування груп людей. Безпосереднє спілкування — коли суб'єкти спілкуються віч-на-віч. Опосередковане — особи використовують певні допоміжні об'єкти: телефон, Інтернет, листи, інших людей. Короткочасне спілкування, - коли один акт спілкування триває не більше двох годин. Довготривале — тривалість одного акту спілкування складає більше двох годин. При гармонійному спілкуванні відсутні гострі конфлікти, а суперечки конструктивно долаються. Під час конфліктного — наявні гострі чи хронічні конфлікти у взаєминах. Завершене спілкування характеризується тим, що всі суб'єкти спілкування досягнули поставленої мети. Незавершене — відзначається тим, що хоча б один суб'єкт чи всі не досягли поставленої перед спілкуванням мети.

Будь-яке спілкування здійснюється за допомогою вербальних (мовлення) і невербальних засобів.

Мовлення – це універсальний засіб комунікації. Кожен учасник спілкування по чергово то слухає, то говорить, то виражає думку в мовленні (кодує інформацію), то розкриває зміст висловів партнера (декодує).

Розрізняють наступні види невербальних засобів спілкування:

- а) екстралінгвістичні (жест, міміка, пантоміміка);
- б) паралінгвістичні (пауза, тон, тембр мовлення, темп; сміх, плач);

в) простір і час спілкування (обличчя до обличчя).

Наприклад, важливою є відстань між учасниками спілкування, що сприймається ними як належна. Відомо, що у народів Європи така відстань близько 50 см, у народів Латинської Америки менше 50 см. Порушення дистанції між співрозмовниками слугує додатковим знаком (близькості, поваги чи навпаки).

Невербальні засоби доповнюють, поглиблюють, уточнюють вербальні, але їх не завжди легко розшифрувати і зрозуміти. Існує словник, у якому зібрано і розшифровано 120 тисяч виразів обличчя.

Висновок

Спілкування є важливою духовною потребою особистості як суспільної істоти. Потреба людини у спілкуванні зумовлена суспільним способом її буття та необхідністю взаємодії у процесі діяльності. Будь-яка спільна діяльність, і в першу чергу трудова, не може здійснюватись успішно, якщо між тими, хто її виконує, не будуть налагоджені відповідні контакти та взаєморозуміння. Соціальна природа спілкування виражається в тому, що воно завжди відбувається в середовищі людей, де суб'єкти спілкування завжди постають як носії соціального досвіду.